

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кафедра китайської філології**

Курсова робота з китайської філології

на тему:

**" ДІАЛЕКТ ЮЕ (КАНТОНСЬКИЙ ДІАЛЕКТ): ГЕНЕЗА ТА ОСОБЛИВОСТІ"**

Студента групи Пкит 09-19

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Китайська мова і література та переклад,

західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.065 Східні мови

та літератури (переклад включно),

перша - китайська

**Гурських Андрій Андрійович**

Науковий керівник:

к. ф. н., доц. **Щербаков Я.І.**

Національна шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів \_\_\_\_\_

Оцінка ЄКТС \_\_\_\_\_

**Київ – 2023**

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	3
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ</b> .....	5
1.1. Предмет діалектології та проблема визначення поняття діалекту .....	5
1.2. Дослідження діалектів китайської мови у працях зарубіжних і китайських лінгвістів .....	9
<b>РОЗДІЛ 2. КАНТОНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ КИТАЇ: ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ</b> .....	17
2.1 Загальна характеристика кантонської мови: особливості походження та історія розвитку .....	17
2.2 Кантонська мова як носій особливої ідеології, менталітету і культурних особливостей жителів провінції Гуандун .....	19
<b>РОЗДІЛ 3. ДІАЛЕКТИ ГРУПИ ЮЕ</b> .....	22
2.1 Історія виникнення та розвитку діалектів групи Юе .....	22
2.2 Проблема чотирьох наборів ієрогліфічної писемності КНР .....	24
2.3 Міжнародні системи Транскрибування слів китайської мови .....	26
2.4 Система транскрибування китайських ієрогліфів кантонської мови ...	26
2.4.1 Система транскрибування «Ютпхін» .....	26
2.4.2 «Єльська» система транскрибування .....	29
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	33
<b>注解</b> .....	35
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b> .....	36

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Діалекти, як і сама китайська мова, є носіями регіональної культури Китаю, саме вони колись послужили ґрунтом для побудови величної в своїй багатолікості китайської цивілізації. Вийшовши з народного середовища, вони є відображенням життя і менталітету китайців. На нашу думку, мовне розмаїття, втілене в діалектах, їх взаємодія і навіть свого роду конкуренція між ними є невід'ємною частиною китайської культури, ознакою її багатства і багатогранності, тому захист діалектів означає одночасно і захист китайської культури, а значить і захист всієї китайської цивілізації. Дослідження діалектів групи Юе є актуальним для вітчизняного сходознавства, враховуючи велику кількість фактичних мовців і недостатню вивченість теми у українській синологічній науці.

**Метою роботи** є дослідження генези особливості діалекту Юе (Кантонський діалект).

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Розглянути предмет діалектології та проблема визначення поняття діалекту.
2. Здійснити дослідження діалектів китайської мови у працях зарубіжних і китайських лінгвістів.
3. Провести загальну характеристику кантонської мови: особливості походження та історія розвитку.
4. Окреслити кантонську мову як носій особливої ідеології, менталітету і культурних особливостей жителів провінції Гуандун.
5. Дослідити діалекти групи Юе.

**Об'єкт дослідження** – характеристика кантонської мови: особливості походження та історія розвитку.

**Предмет дослідження** – генеза особливостей діалекту Юе (Кантонський діалект).

**Практичне значення дослідження** – матеріали пропонованого дослідження можуть використовуватися при укладанні посібників з навчальних курсів «Китайська

мова», «Лінгвокультурологія Китаю», «Лінгвокраїнознавство Китаю», «Практичний курс перекладу».

**Структура роботи.** Курсова робота складається зі вступу, двох розділів основної частини, висновків та списку використаних джерел.

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛЕКТІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

### 1.1. Предмет діалектології та проблема визначення поняття діалекту

Діалектологія (від грец. *dialektos* «розмова, говір» + *logos* «слово, вчення»), розділ мовознавства, що вивчає діалекти тієї чи іншої мови в їх синхронному стані та історичному розвитку.

Діалектом називають мовну систему, яка служить засобом спілкування невеликої територіально замкнутої групи людей, зазвичай – жителів одного або декількох населених пунктів. У цьому значенні термін «діалект» синонімічний терміну «говір» (останній більш вживаний). Діалектом називають також сукупність говірок, об'єднаних спільністю мовних рис. Безперервність території поширення як умова об'єднання говірок в діалект визнається не всіма дослідниками. Термін "діалект" широко застосовується, починаючи з перших діалектологічних робіт, для позначення близьких говірок деякої історичної області. Велике значення для розуміння сутності діалекту і принципів виділення діалектів мають дані лінгвістичної географії.

Прийнято розрізняти територіальні діалекти - різновиди мови, що використовуються на певній території як засіб спілкування місцевого населення – і соціальні діалекти – різновиди мови, на яких говорять певні соціальні групи населення. Іноді до області діалектології відносять тільки вивчення територіальних діалектів, а соціальні діалекти вважають предметом соціолінгвістики. Тим часом сучасні територіальні діалекти в більшості мовних колективів одночасно є і соціальними діалектами, оскільки на них говорять тільки селяни і нижчі верстви міського населення. Навпаки, в тих країнах, де територіальні діалекти користуються великим престижем (наприклад, в Німеччині або Швейцарії) або ставлення до територіальних різновидів мови більш байдуже (як в США), вживання територіальних діалектів менш прив'язане до соціальних класів, а самі вони мають більш чистий «територіальний» характер.

З початку ХХ ст. і до кінця 1970-х рр. діалекти сприймалися владою і суспільством як одна із перепон до модернізації Китаю, а, починаючи з 1950-х рр.,

вивчення діалектів у КНР було ініційовано насамперед для того, щоб скласти посібники для носіїв діалектів, які вивчають путунхуа.

Передбачалося, що зрештою всі китайці повністю перейдуть на офіційну мову не тільки на роботі, у громадських місцях та під час навчання у школі, але й у повсякденному житті.

З початком нового тисячоліття у Китаї виник також величезний інтерес до дунганів колишнього СРСР. В основі цього інтересу, скоріш за все, лежить спільний інтерес до мовних і не лише мовних процесів у пострадянській Центральній Азії. Ще одна ймовірна причина – увага, яка в епоху «реформ та відкритості» приділяється всім співвітчизникам та контактам китайської мови з іншими мовами. Так чи інакше, протягом останніх років у Китаї опубліковано серію робіт різного обсягу та рівня про дунганські мови. По суті, дунганські діалекти мали б знайти своє місце в матеріалах нової звукової бази [Wang, 2008].

У деяких регіонах, особливо у високорозвинених східних, путунхуа починає витісняти діалекти. З цієї причини, багато сучасних вчених-лінгвістів і навіть китайських політиків вважають, що будь-які різновиди китайської мови, у тому числі великі та зниклі малі діалекти, потрібно зберігати та вивчати поза зв'язком з вирішенням проблем поширення Путунхуа. Питання щодо вживання західної термінології у контексті китайських діалектів є доволі складним і неоднозначним, адже з одного боку, взаємопорозуміння між китайцями (ханьцями) – представниками різних діалектних груп часто неможливе, і суто лінгвістично ці групи мали б вважатися мовами, які можна порівняти з окремими мовами всередині індоєвропейської сім'ї. Але з іншого боку, китайські діалекти-мови з давніх-давен об'єднані спільною державністю, ієрогліфікою та писемною мовою. З огляду на це, а також психологічний фактор (приналежність китайців-ханьців до єдиної ханьської нації 汉族), китайські діалектні групи вважаються в КНР такими, що відносяться до спільної мови, яка називається «ханьською мовою» (汉语) [Лі, 2006].

Вивчення китайських діалектів було розпочато у середині XIX ст. західними місіонерами, які перекладали на діалекти християнські тексти, а у 1920-х роках

китайські вчені – збирачі фольклору стали записувати народні пісні і саме тоді усвідомили, що діалекти є носіями нематеріальних локальних культур, які так цінуються і підтримуються в сучасному Китаї.

Видатний лінгвіст Чжао Юаньжень першим серед китайських вчених опублікував роботу, в якій представлено дослідження сучасних діалектів і яка охоплює 33 пункти в ареалі діалектів групи У. Пізніше Інститутом історії та філології Академії наук Китаю досліджено низку районів, що належать до області поширення різних діалектів. Матеріали цього періоду, що включали діалектні карти провінцій, і досі є величезною науковою цінністю [Liang, 2015].

Наступним етапом стало загальнокитайське дослідження, яке було здійснено за рішенням Держради КНР від 1956 року у зв'язку з необхідністю поширення путунхуа в діалектних районах, але перервано з початком «культурної революції». Дослідження проводилося на рівні повітових центрів силами, насамперед, місцевих лінгвістів та працівників навчальних закладів. Перед ними ставилося завдання виявити основні відмінності відповідних діалектів від путунхуа, головним чином фонетичні, та скласти посібники для вивчення місцевими жителями. Публікацію великих матеріалів, зібраних у 1950-х – на початку 1960-х років, було продовжено з початком періоду «реформ і відкритості». У 1979 році, після перерви, пов'язаної з «культурною революцією», відновлення діалектних досліджень було відзначено заснуванням першого в історії китайського мовознавства щоквартального журналу «Фан'янь» («方言», «Діалекти»). У 1981 році створено Товариство вивчення діалектів китайської мови, з 1991 року – Національне товариство вивчення діалектів китайської мови, яке з моменту свого заснування проводить наукові конференції загального та тематичного характеру. Щорічно публікуються десятки діалектологічних робіт – монографії, збірники, статті у центральних та місцевих журналах (Sanders, 1987).

Дослідження ведуться в різних кінцях країни, при складанні діалектних карток використовуються нові комп'ютерні програми та супутникові картки.

Ще до кінця минулого століття китайські лінгвісти вважали, що лексичні та граматичні розбіжності між діалектами набагато менш суттєві, ніж фонетичні. Проте дані щодо лексики та граматики у тому чи іншому обсязі містяться у багатьох

публікаціях різних періодів, у тому числі у складених у 1980-х роках коротких описах повітових діалектів (方言志). У сучасній китайській діалектології вперше однаково приділяється увага як фонетиці, так і лексиці, а також, з 1990-х років, граматиці та граматичній типології. Загалом для діалектології останніх трьох десятиліть характерно, з одного боку, підбиття підсумків обстежень минулих років, з іншого – розширення сфери досліджень із залученням нових методів. Навіть попри те, що діалекти все ще мають широке розповсюдження в Китаї, ситуація змінюється у регіонах, що стрімко розвиваються, особливо у південно-східних.

Діалекти китайської мови різняться між собою фонетичним, граматичним та лексичним співвідношенням. Фонетичні відмінності хоча і можуть бути досить значними, але не завжди є основною перешкодою для взаємопорозуміння, тому що в них простежується більш чіткі та регулярні закономірності, які можуть бути встановлені у процесі спілкування. Найбільш серйозною перешкодою для взаємопорозуміння носіїв різних діалектів є відмінності в лексиці та граматиці. Значна частина слів різна у групі діалектів. Загальна лексика всім діалектів є передусім слова, вживані у сфері управління та політики. До діалектної лексики належить слова, що вживаються у повсякденному житті. Слова з абстрактним значенням, що вживається у сфері культури, наприклад, терміни політичні, економічні, наукові, терміни літератури та мистецтва, є наддіалектними. У різних діалектах вони характеризуються лише деякими особливостями вимови, але не різняться функціонально. Займенники в принципі можна назвати найбільш зручними лексичними критеріями задля розрізнення діалектів [Li, 2006]

Незмінною при нових підходах до діалектів залишається складна неоднозначна термінологія, яка використовується стосовно територіальних одиниць усередині китаємовного простору в офіційних документах та лінгвістичних статтях континентального Китаю. Відомо, що у західній традиції різницю між діалектами однієї й тієї ж мови та окремими мовами визначається по-різному у кожному даному випадку, причому з використанням як лінгвістичних, і інших — зокрема, політичних критеріїв. У значенні західного терміна «діалекти» китайські лінгвісти використовують складне слово фан'янь, що складається з двох коренів (dialect, dialects



при перекладі китайських робіт на англійську мову; ханьюй фан'янь «діалекти китайської, або ханьської мови»). У Гонконгу, який донедавна залишався поза тими, що проводилися в КНР мовних кампаній, у сучасних офіційних публікаціях можна зустріти термін чжунго фан'янь "китайські діалекти", "діалекти Китаю". З недавнього часу тут прийнято говорити про дві письмові (англійську та китайську) та три усні (англійську мову, кантонський діалект і путунхуа) мови (лян венъ санъ юй), що вживаються в Гонконгу. У колишній португальській колонії Макао аналогічна гонконзька формула звучить як санъ венъ си юй. Як третя письмова і четверта усна мова тут додана португальська, яка була до повернення КНР єдиною офіційною мовою в цій колишній португальській колонії. Низку важливих змін зазнала за останні роки лінгвістична термінологія на Тайвані. Після 1949 р. сюди перемістилися з континенту багато представників інтелектуальної еліти, були продовжені мовні реформи, які проводилися в Китайській Республіці. Тайвань досяг безпрецедентних успіхів у поширенні аналога путунхуа — «державної мови» (гоюй), хай навіть у особливому місцевому варіанті. Тим не менш, позиції діалектів на Тайвані завжди залишалися сильними і значно зміцнилися після скасування воєнного стану в 1987 році.

## **1.2. Дослідження діалектів китайської мови у працях зарубіжних і китайських лінгвістів**

Окрім власне китайських діалектів є також мови китайських національних меншин у країнах, що мають спільний кордон із Китаєм. Одним із прикладів можна навести мову дунганів (китайські мусульмани, що проживають у Киргизстані, Казахстані та інших країнах Середньої Азії). Дунганська мова так само, як і китайська, є ізолюючою, тобто слова можуть одночасно відноситись до декількох частин мови. (Li, 2011). В дунганській мові також відсутні дзвінки приголосні, є лише глухі, глухі придихові, а пари твердих та м'яких приголосних є позиційними, а не фонематичними, на відміну від слов'янських мов, тобто дунгани дуже часто

замінюють дзвінки та тверді приголосні на глухі придихові (наприклад, слово “душ” вони вимовляють як “тхуш”). Через це китайські вчені вважають, що дунганська мова – це один із діалектів Китаю, однак дунгани отримали писемність для своєї мови лише за радянських часів, а сам етнонім “дунган” є невідомим для китайців в принципі. В Китаї дунгани називаються 回族 (huizu) і частіш за все розмовляють мовою тієї провінції, в якій живуть. Якщо раніше вони користувалися арабським алфавітом, то нині представники національності Хуей в обов’язковому порядку володіють ієрогліфікою (Sanders, 1987).

Низка дослідників зазначають, що мова середньоазіатських дунган сьогодні багато в чому відрізняється від мови китайських мусульман.

Великий вплив на це мала свідомо ізольованість від іншомовного оточення (дунгани завжди жили компактними, переважно мономовними діаспорами, утворюючи окремі села чи міські квартали, а міжнаціональні шлюби були рідкістю). Одночасно дунганська мова неминуче запозичила лексику з російської, киргизької та казахської мов.

Китайські синологи, досліджуючи діалекти, головним завданням вважають встановлення відмінностей між Путунхуа та діалектами. Наприклад, Янь Цзян (Jiang & Dewaele, 2018) зазначає, що Материковий Китай, який часто розглядають як єдину країну, є різноманітним і неоднорідним суспільством в етнічному, мовному та культурному аспектах.

Мова Путунхуа була прийнята як один із варіантів китайської мови, який ханьці використовують у офіційній сфері. Чіткий поділ путунхуа як високофункціонального різновиду та китайських діалектів як низькофункціонального різновиду було сформульовано неофіційною китайською мовною політикою. Проте нерівний соціальний статус, демографічна та інституційна підтримка путунхуа та китайських діалектів викликали занепокоєння щодо життєздатності китайських діалектів серед людей, особливо в престижних діалектомовних регіонах (Li, 2006).

Девід Лі (Li David, 2006) поділяє діалекти Хань на сім основних груп:

1) мандаринська розмовна китайська (розмовляють у північній, північно-західній та південно-західній частинах Китаю), на якій базується мова путунхуа,

- 2) у (розмовляють у Шанхаї та провінціях Цзянсу та Чжецзян),
- 3) мінь (розмовляють переважно у провінції Фуцзянь),
- 4) юе або кантонська (розповсюджені переважно в провінціях Гуандун і Гуансі),
- 5) сян (розмовляють у провінції Хунань),
- 6) гань (розмовляють у провінції Цзянсі) і
- 7) кецзя (здебільшого зустрічається в невеликих анклавів у різних провінціях

південного Китаю, а саме Гуандун, Гуансі, Фуцзянь і Сичуань). Ці діалекти та їхні піддіалекти використовуються як регіональна лінгва франка серед людей, які поділяють той самий діалект (Liang, 2015).

Материковий Китай – це велике багатомовне суспільство, яке загалом характеризується як диглосія зі зростаючою (діалектною) двомовністю. Хоча китайські діалекти загалом мають ту саму письмову систему, що й китайська мандарин (путунхуа), вчені погоджуються, що китайські діалекти більше схожі на окремі мови, ніж на діалекти однієї мови, принаймні фонологічно. У західній лінгвістичній традиції окремі діалектні різновиди мови є взаємно зрозумілими, однак китайські діалекти іноді абсолютно незрозумілі один одному. Ось чому людям у діалектних регіонах важко вивчати путунхуа, особливо в деяких регіонах, де діалекти лінгвістично відрізняються від путунхуа [22].

Чжоу Мінлянь (Zhou, 2001) вважає, що поняття «фан'янь» (китайських діалектів) більше показує, як розмовні китайські різновиди розуміються в Китаї, ніж термін «діалект». «Фан'янь» не тільки відноситься до взаємозрозумілих діалектів, але також включає взаємно незрозумілі діалекти в Китаї (h Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó xiànfǎ).

У цьому дослідженні термін «китайські діалекти» буде використовуватися для позначення «фан'янь» китайської мови. Лінь Гуаньхун (Линь, 2022) зазначає, що діалекти є носіями місцевої культури, засобом, за допомогою якого місцева культура зберігається та передається, тому, коли зникає діалект, зникає відповідна локальна цивілізація. З настанням XXI століття інформаційні технології відіграють все більш важливу роль у житті людей, а також у їхній роботі, і в популяризації мови путунхуа відбуваються важливі зміни. Зростання значення, що надається державною освітою просуванню путунхуа, призвело до певної кризи у збереженні діалектів. На думку

дослідника, ми повинні чітко розуміти значення збереження діалектів для всіх аспектів нашої культури та мови (Guo,2004).

Ван Лімей (Wang, 2008) вважає, що коли справа доходить до ставлення до двох основних мовних різновидів у Китаї: путунхуа («загальна мова») і кантонської серед людей, що живуть у материковому Китаї багато питань досі залишаються без відповіді, адже навіть попри те, що влада за часів Ден Сяопіна зробила великий внесок у розвиток економіки провінції Гуандун, розповсюдження Путунхуа було досить неефективним в провінції з ряду причин. По-перше, кантонська мова має особливий статус серед діалектів у Китаї; на материк вона використовується лише як рідна мова в Гуандуні, але на відміну від інших китайських діалектів, вона використовується по всій провінції, наприклад, у станціях метро, разом із Путунхуа (а іноді і з англійською). По-друге, кантонська мова отримує потужну інституційну підтримку в Південному Китаї, наприклад у ЗМІ, де використовується на кількох телеканалах Гонконгу. По-третє, на відміну від багатьох інших діалектів у Китаї, кантонська використовується в усіх сферах і для всіх функцій у суспільстві, і, на останок, кантонська мова користується більшим престижем, ніж інші різновиди китайської через тісні зв'язки з Гонконгом (Groves, 2008).

Північні діалекти, на відміну від південних, не досліджувалися дуже детально, адже вважалося, що північні діалекти і є базою для Путунхуа, саме тому кількість праць із вивчення північних діалектів китайської мови є порівняно невеликою, хоча деякі аспекти варті уваги, зокрема запозичення із російської мови у північно-східних діалектах китайської мови. Цзян Їн (Цзян, Шипановская, 2016) зазначає, що для запозичень із російської в китайську мову, а саме в північно-східних діалектах, характерний в основному усний шлях, коли слова, що існували в контактному російсько-китайському піджині, який був неофіційним засобом спілкування між росіянами і китайцями, переходили в путунхуа та у північно-східні діалекти (Li,2004).

Велику роль цьому процесі грають конкретні історичні та соціально-культурні чинники, які сприяли контакту мов та його носіїв наприкінці XIX – початку XX ст. і зараз. Серед російських запозичень вона виділяє такі групи слів: назви продуктів, тютюнових та алкогольних виробів, одягу та взуття, одиниць виміру та валют, назви

предметів побуту тощо [14]. Ма Цюаньчжен (Ma, 2017) зазначає, що серед російських запозичень у китайській мові більшість слів можна віднести до безеквівалентної лексики, що «не має ні повних, ні часткових еквівалентів серед лексичних одиниць іншої мови», а запозичення відбувається у вигляді транслітерації (Bruche-Schulz, 2004).

Західні вчені так чи інакше більше приділяли увагу дослідженню південних діалектів. Наприклад, Роберт М. Сандерс (Sanders, 1987) описав 4 види китайської мови, а саме: ідеалізований, імперський, географічний і місцевий. На думку вченого, перший тип – це те, що називається Путунхуа – на материковому Китаї, Гоюй на Тайвані та Хуаюй у Сінгапурі. За межами Китаю цей так званий стандарт, офіційний Мандарин, як прийнято називати китайську мову на Заході, відповідає мові, що міститься в підручниках. Що характеризує цю мову, так це граматична невизначеність, відсутність будь-яких носіїв мови та дуже мало тих, хто справді вільно нею володіє. Найбільш часто цитоване визначення путунхуа стверджує, що його фонологія базується на «фонології Пекіну», його лексикон – на лексиці сучасної літератури, а його синтаксис – на «схемах речень північного Китаю». Другий тип мови, який позначається терміном «Мандарин» – це мова, якою розмовляє вчений чиновницький клас в імперському Китаї. Як і мова, описана вище, цей тип також не мав повністю кодифікованої граматики, так само, як і носіїв мови, яких можна ідентифікувати. Третій тип китайської мови є винаходом мовознавців ХХ ст., створений у прагненні окреслити мову певної території, що має певні спільні фонологічні риси. Зокрема, ця мова визначається на основі її географічного поширення, тонального інвентаря та інваріантів середньокитайських дзвінких ініціалей (як обструентів, так і сонорних) і закритих складів. Цим типом мови володіє більшість китайців і включає: територію на північ від Янцзи, територію вздовж південного берега Янцзи, на схід від Цзюцзяна та на захід від Чженьцзяна, Хубей (за винятком південно-східного кута), Сичуань, Юньнань, північний захід Гуансі, і північно-західний кут Хунані. Ця лінгвістична область займає три чверті площі ханьськомовного Китаю, де понад 70% населення розмовляє ханьською мовою (включаючи ханьськомовні меншини, такі як Хуей тощо) (Wang, 2008).

На думку Сандерса, «місцева китайська» – це просто визнання того, що точний контрольний список лінгвістичних досліджень, підготовлений вченими для окреслення географічного розповсюдження китайської мови, недостатній для пояснення загальної граматичної системи будь-якої місцевості, розташованої в її межах. Однією з важливих відмінностей у місцевій мові є різниця між тими формами, які розвинулися в результаті безперервної еволюції (знайдено переважно на півночі), і тими формами, які розвинулися штучно через мовне планування протягом останніх півстоліття (переважно на півдні) (Sanders, 1987).

Джулі М. Гроувс (Groves, 2008) розміркує над питаннями визначення діалекту та відмінностей між мовою та діалектом на прикладі мови Мандарин і Кантонського діалекту. Дослідниця виділила кілька груп відповідей, а також виявила значні відмінності у відношенні між групами та між західними та китайськими концепціями діалекту. Провівши кілька досліджень, Гроувс дійшла висновку, що у питанні відмінностей між мовою та діалектом різні групи наголошують на різних факторах. Дослідниця перераховує багато аспектів, у тому числі деякі атрибути соціолінгвістичної типології (стандартність, історичність, відсутність автономії, редукція), а також усі інші фактори, однак відносна важливість кожного визначення сильно різниться. Головною відмінною рисою діалекту вважається відносний географічний розмір. Хоча в західних концепціях діалект також є регіональним або соціальним різновидом мови, однак тут взаєморозуміння є визначальною ознакою. Вторинні чинники в обох концепціях є схожими: діалекти включають відмінності у вимові різновидів однієї мовної системи зі скороченням, як правило, у формі відсутності системи письма. Дослідниця підсумовує, що розуміння суб'єктами діалекту, здається, більше відповідає буквальному значенню терміна «fangyan», з акцентом просто на регіональній формі мови, ніж на західному розумінні, яке також передбачає взаємну зрозумілість. Зовні це, здається, вказує на те, що слово «тополект» є кращим вибором для перекладу китайського терміну «фан'янь», оскільки воно також містить основну ідею географічної різноманітності без натяку на взаєморозуміння (Luo, 2017).

Попри те, що у більшості західних науковців увага приділялася південним діалектам, праці з північних діалектів все-таки мають місце у західній синології, хоча їх значно менше. Зокрема, є чимало досліджень по пекінському діалекту, але його часто розглядають як основу Путунхуа. позаяк «Пекінський мандарин» (Běijīnghuà 北京话, Pekingese) – це мова, якою розмовляють у місті Пекін його корінні жителі, через це на розвиток пекінського діалекту в цьому визначенні істотно впливають два чинники: особливий статус столиці, яким місто мало майже безперервно протягом майже тисячоліття, і нормативна мова його спадкових правлячих еліт.

XX століття принесло нові зміни в мову Пекіну, а після безпрецедентного територіального розширення міста, починаючи з 1960-х років, зміни населення, що характеризується значним притоком мігрантів з усієї країни, які принесли з собою свої рідні діалекти та мови, а також широкомасштабне просування нового нормативного стандарту, стандартної мандаринської мови (зараз відомого китайською як Pǔtōnghuà 普通话), заснованого якраз на діалекті Пекіна. Голосні демонструють широкий діапазон поверхневої реалізації, причому більшість голосних звуків зустрічаються у досить вузькому діапазоні контекстів. Це призвело до різного трактування кількості голосних, що лежать в основі, і, отже, зв'язку між поверхневими реалізаціями голосних і фонемними категоріями голосних. Зважаючи на велику кількість лексичних одиниць, що містять склади нейтрального тону, пекінський діалект зазвичай аналізується як такий, що має наголос. Ненаголошені склади нейтрального тону редуковані в своїй сегментній артикуляції. Крім того, деякі морфеми мають значення вимови або тону, які відрізняються від їхньої нормативної вимови як кодифікованої. Наприклад, еризація (érhuà yīn 儿化音) означає додавання ретрофлексного суфікса -er 儿 до кінцевого складу, що і дає еризовану фіналь, і це стало однією з головних особливостей пекінського діалекту (Wang, 2008).

Кріс Лі (Li Chris, 2004) зазначає, що стандартна китайська мова не має вищого соціального престижу, а скоріше навпаки, тому що багато китайців вважають стандартну китайську мову практичним інструментом, а не символом статусу. На

думку Лі, багато людей витрачають стільки зусиль на вивчення стандартної китайської мови, щоб їх зрозуміли, і не турбуються про акцент, який вони все ще мають. Це стосується чиновників, науковців і пересічних людей. Загальним обґрунтуванням прийняття пекінської мандаринської мови як фонологічної основи сучасної стандартної китайської мови є переконання, що пекінська мандаринська мова була офіційним стандартом протягом більшої частини китайської історії через статус Пекіна як столиці Китаю. Діалекти Цзілінь і Чанчунь ближчі до сучасного Пекіна, ніж діалекти Шеньяну; діалект Харбіна навіть ближчий до пекінського, ніж діалект Чанчуня. Тут виявляється, що існує зворотна залежність між географічною відстанню та діалектною спорідненістю; чим далі на північний схід розташування діалекту, тим ближче він до «пекінського мандарину» (Liang, 2015).

На думку вченого, деякі люди помилково вважають, що потрібен єдиний стандарт китайської мови для всього китайськомовного світу: у той час як у західній лінгвістичній традиції «взаємна зрозумілість» лежить в основі відмінності між мовою та діалектом, у китайській науці зрозумілість не відіграє жодної ролі, натомість політична єдність, генетична приналежність і спільна орфографія вирішують, чи слід називати два різновиди мови діалектами однієї мови чи ні.



## РОЗДІЛ 2. КАНТОНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ КИТАЇ: ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ

### 2.1 Загальна характеристика кантонської мови: особливості походження та історія розвитку

Кантонський діалект - це, мабуть, китайський діалект, який найбільше привертає увагу дослідників, що має найбільший вплив серед всіх інших китайських діалектів, як всередині Китаю, так і за його межами, що обумовлюється рядом історичних, соціальних і лінгвістичних особливостей (Luo, 2016).

Кантонською мовою розмовляють не лише численні іммігранти з Гуанчжоу, які проживають у різних країнах світу, але вона також має тенденцію замінювати сусідні діалекти та просуватися далі на північ, углиб країни. Величезна кантонська діаспора за кордоном, а також економічна сила провінції Гуандун (лідуюча за економічними показниками Регіон Китаю з середини 1980-х років) є помітними факторами, що сприяють розвитку і зміцненню Кантонського діалекту. Крім того, підвищенню його статусу сприяють великі історичні, географічні та культурні зв'язки з Гонконгом.

Кантонська, як і багато інших південно-китайських мов, фонологічно ближче до середньокитайської, ніж північнокитайська путунхуа, що ще більше посилює суперечку багатьох лінгвістів щодо того, чи є кантонська окремою мовою або ж тільки діалектом китайської. Очевидний лише факт, що кантонська відрізняється від путунхуа практично так само, як будь-які дві романські мови відрізняються один від одного (Groves, 2008).

Вживання терміна "діалект" стосовно кантонської мови може передати помилкове враження, що кантонська більш тісно пов'язана з мандарином, ніж це є насправді, і це одна з причин, чому деякі вчені-лінгвісти стверджують, що кантонський діалект повинен розглядатися як окрема мова всередині сино-тибетської мовної сім'ї. Наприклад, у статті 1990 року Лі Цзіньчжун явно відкидає термін "діалект", стверджуючи, що кантонську слід розглядати як незалежну мову. Прихильники цієї точки зору вказують, що хоча розмовні кантонська і мандаринська походять від одного і того ж предка і, отже, мають багато спільного у граматиці і

лексиці, проте їх відмінності у вимові настільки великі, що вони стають практично взаєморозуміючими на слух їх носіями (по суті, кантонська та мандаринська не ближче один до одного, ніж російська та українська, іспанська та італійська, не кажучи вже про іспанську та португальську) (Jiang, 2018).

Протилежна ж аргументація ґрунтується скоріше на соціолінгвістичних підставах, ніж на чисто лінгвістичних, і тому, особливо в Західній лінгвістиці, піддається великій критиці як не цілком наукова.

Загальновідомо, що часто при визначенні того, що є "мовою", а що "діалектом", політичні та культурні фактори мають більше значення, ніж думка лінгвістів. Мовні різновиди, які є автономними та домінуючими, класифікуються як «мови», тоді як різновиди, які є «гетерогенними», тобто орієнтуються на стандартну або домінуючу мову у визначенні власної нормативності, класифікуються як «діалекти». Основна причина, чому кантонський діалект вважається діалектом, а не окремою мовою, пов'язана більше з політичними факторами, ніж з наявністю єдиної письмової мови. Як свідчить поширений афоризм, приписуваний американському лінгвісту Максу Вайнрайху: «Мова - це діалект, який має армію та флот». У Китаї таким є діалект Пекінський, який отримав на певному історичному етапі необхідну політичну підтримку влади (Li, 1994).

Втім, слід зазначити, що подібний стан речей зовсім не є унікальним, реліктовим для сучасного світу і спостерігається в багатьох його частинах, наприклад, на острові Кіпр склалася абсолютно аналогічна ситуація між кіпрським діалектом і грецькою мовою.

Назва "кантонська" має означати дві мовні сутності. У більш широкому змісті це означає групу Юе (гуандунська, кантонська, юеська, паква) або група кантонських діалектів, якими розмовляють у провінціях Гуандун і Гуансі вздовж узбережжя Південного Китаю. Кантонська також служить назвою, використовуваною для опису будь-якого з діалектів Юе, він же і рідна мова переважної більшості жителів Гонконгу. Хоча путунхуа є офіційною стандартною розмовною мовою Китаю, кантонська мова використовується як «lingua franca» у всіх перерахованих вище південних районах, а також у багатьох зарубіжних китайських діаспорах.

Більше того, кантонська навіть мала можливість стати державною мовою Китаю. Існують свідчення, що лідер Китайської Республіки Сунь Ятсен у зв'язку з перенесенням столиці в Південний Нанкін, подалі від японської "сфери впливу", що простягалася на всю Манчжурію і частково на північний Китай, запропонував зробити кантонську мову державною. Однак в ході наступних подій Другої світової війни і громадянської війни, що розгорнулася після неї на території Китаю, ця пропозиція так і не була реалізована. Прихід до влади комуністів, спонукало китайську владу з метою безпеки перенести столицю назад на північ, до Пекіна (Liang,2015).

Політика піднесення "півночі" по відношенню до "півдня" призвела до появи гасла "змусити південь слідувати півночі" (...). Після утворення КНР для кантонської мови почалися складні часи, що тривали аж до смерті вождя китайської революції Мао Цзедуна, який подібно багатьом диктаторам не терпів культурного регіоналізму і бачив свою історичну місію в об'єднанні "всього Китаю", причому не стільки під стягом соціалізму, скільки під прапорами єдиної ханьської нації (Мао Цзедун копіював адміністративно-політичний підхід, але зовсім не радянську політику в сфері культури, що спиралася на непорушний авторитет інтернаціоналістичних ленінських установлень).

Після 80-х років, відзначених переглядом підсумків «культурної революції», відносною політичною лібералізацією Ден Сяопіна, більш лояльного до питань культурного самовизначення, ніж його попередник, і, головне, швидким економічним зростанням південних провінцій, кантонська мова стала відроджуватися, а багато кантонців навіть стали вважати його використання показником "приналежності" до багатого півдня на протигагу бідній «соціалістичній» півночі.

## **2.2 Кантонська мова як носій особливої ідеології, менталітету і культурних особливостей жителів провінції Гуандун**

Після "реформи відкритості" (1980-1990) кантонський діалект створив абсолютно новий пласт сучасної популярної китайської культури і увійшов в моду навіть в континентальному Китаї, не тільки завдяки тому, що на ньому говорили в

«прозахідному» Гонконзі і в Гуандуні, які раніше інших китайських провінцій почали успішні економічні реформи, а й через те, що внаслідок підвищення освіченості широких верств китайського населення і бурхливого розвитку сучасних засобів масової інформації, таких як телебачення і інтернет, кантонська стала сприйматися в іншому Китаї як мова унікальна за своєю музикальністю і особливою м'якою мелодійністю, як і більшою історичною близькістю давньокитайському (на противагу зіпсованому набігами варварів путунхуа) (Мо, 2010).

Додатково до цього в Гонконзі вже тривалий час процвітала поп-культура, що моментально зробило багатьох гонконгських співаків і акторів, які вели «привабливий» для "наївного" населення материкової частини країни спосіб життя, надзвичайно популярним. Після відкриття Китаю більшість діячів культури Гонконгу стрімко потягнулися на материк освоювати новий гігантський ринок, а кантонська пісня, кіно і телешоу не тільки завоювали величезну популярність, але і вивели кантонський діалект на рівень найбільш впливового не тільки в самому Китаї, але і скрізь, де проживають етнічні китайці.

Однак і представники кантонської культури, бажаючи працювати по всьому Китаю, не могли не потрапити під політику щодо поширення путунхуа. Задля свого просування в материковому шоу-бізнесі і розвитку в сферах популярної мас-культури їм доводиться вчити офіційну мову і позбавлятися від своїх діалектів, що допомагає уникати прийнятого в Китаї для таких діячів голосового дублювання і сприяє попаданню в найбільш популярні програми на центральних каналах і таким чином дає можливість просування на неосяжний китайський ринок (Лі, 2006).

Для багатьох це стає важкою проблемою через неможливість викорінення особливої мелодики голосу. Додаючи його чарівність і мелодійність, специфіка кантонської вимови назавжди асоціює своїх носіїв з регіоном їх походження, а значить автоматично перешкоджає виходу на всекитайський рівень.

Гостроту цьому питанню додає найсильніша конкуренція в цій сфері, адже в Китаї люди шоу-бізнесу зазвичай поєднують відразу кілька напрямків у мистецтві: спів, різну музичну діяльність, акторство, роботу в рекламі і на різних шоу і т. п.

Під впливом китайської влади мода на кантонську мову поступово змінюється модою на правильну путунхуа, залишаючи кантонській місце лише в деяких областях сценічного мистецтва, там, де це виправдано змістом і законами жанру, наприклад, у постановках традиційної жанрової китайської комедійної вистави "сяншен" (xiàngsheng 相声), де у всій красі можна передати всю специфіку і відтінки спілкування на місцевих кантонських говорах.

Однак не варто думати, що кантонська абсолютно втратила вплив, поступаючись місцем путунхуа, що поширюється. Яскравим прикладом цього служить популярність так званого «Кантонського сленгу» ("moh lei tau"), що зародився в Гонконзі і використовується в районах, де поширена кантонська.

У міру розширення зв'язків між Гонконгом та материковим Китаєм кантонський сленг поступово став проникати в провінцію Гуандун, де був пристосований і під інші китайські діалекти.

"Mo lei tau" походить від кантонської фрази «mo lei Tau gau» (無厘頭尻), яка буквально означає «не може розрізнати голову і хвіст», але найчастіше перекладається як «виходить з нізвідки» або, простіше кажучи, «не має сенсу» (Snow, 2010).

Цей термін описує хвилю низькопробних, анархічних та абсурдних фільмів, які сатирично висміюють сучасне китайське суспільство. Гумор у вигляді фарсу займає центральне місце в даному жанрі, а найбільш примітним є яскрава словесна гра і її креативне використання для підкреслення різних тенденцій суспільного життя, що є унікальним явищем для китайського суспільства в цілому.

## РОЗДІЛ 3. ДІАЛЕКТИ ГРУПИ ЮЕ

### 2.1 Історія виникнення та розвитку діалектів групи Юе

На сьогоднішній день діалекти групи Юе, до яких належить і гуанчжоуський (кантонський) діалект, поширені в 100 повітах Центральної і південно-західної частини провінції Гуандун і південно-східній частині провінції Гуансі. На діалектах цієї групи говорять приблизно 55 млн. чоловік, або 6% китайського населення КНР. На діалектах цієї групи говорять і за межами КНР. Більшість їх носіїв живе в країнах Південно-Східної Азії і США: приблизно 1 млн. 796 тис. - в країнах Південно-Східної Азії і близько 204 тис. - в США. Мовці на різних діалектах групи Юе не відчують труднощів у спілкуванні один з одним.

Група діалектів Юе отримала свою назву від однойменного району Південного Китаю, який в свою чергу називався так по імені племен, що проживають на цій території в давнину. У деяких джерелах для їх позначення використовувався термін "бай Юе" (百越, "сто Юе", або "різні Юе"). Район, в якому сьогодні поширені мови цієї групи, був центральним районом проживання "ста Юе". У давнину, під час правління імператорів епохи Цинь, тобто в середині III ст. до н.е., цей район був завойований китайцями, а корінне населення було частково відтіснене і більшою мірою асимільовано завойовниками, які прийшли. Ще з того моменту почалася міграція китайців в південні райони. Найбільш інтенсивною вона була в періоди політичних потрясінь, що приводили в ряді випадків до зміни династій. Ці хвилі міграцій відносяться до кінця ханьської династії (206-220), до кінця танської династії (618-907) і до кінця сунської династії (960-1279). Апогей міграцій, який і зараз знаходить відображення в лексиці носіїв Юе, припав на період правління династії Тан. Багато нащадків тих емігрантів досі називають себе "танці", тобто "танські люди".

Носії сучасних діалектів групи Юе були, мабуть, найбільш ранніми китайськими поселенцями в районі сучасних провінцій Гуандун і Гуансі. Можливо, носії цих діалектів прибули з тієї частини Китаю, де розташовані нинішні провінції Хунань і Цзянсі.

Крім них на території сучасних провінцій Гуансі і Гуандун оселилися носії нинішніх діалектів груп Хакка і Південний Мінь.

Мігруючи на південь предки сучасних носіїв діалектів групи Юе опинилися в умовах практично повної географічної та ландшафтної ізоляції від північного Китаю. Така основна причина утворення діалектів групи Юе, що відносяться до найбільш древніх діалектів Південного Китаю. Іншою не менш важливою причиною перетворення традицій "класичної" китайської мови став вплив на неї мов древніх аборигенів.

В даний час існує гіпотеза, згідно з якою сучасні китайці, які говорять на діалектах групи Юе, є нащадками стародавнього місцевого тайського населення, який змішався з китайськими переселенцями. На користь цієї гіпотези наводяться дані по топоніміці. У назвах багатьох населених пунктів, розташованих в районах поширення діалектів групи Юе, зберігається ряд морфем тайського походження, а так само порядок слів характерний для тайських мов (Li, 2011).

У діалектах групи Юе є ряд інших відхилень від граматики путунхуа, не зафіксованих ні в давньокитайській, ні в середньокитайській мові. Причини цих відхилень невідомі. Вони можуть бути обумовлені або автохтонним розвитком розглянутих діалектів, або древнім іншомовним впливом.

В даний час діалекти групи Юе так само мають певні зміни в зв'язку з безпосереднім географічним контактом з носіями діалектів груп Хакка, Південний Мінь. У провінціях Гуандун і Гуансі здавна мешкають також національні меншини: яо, ше - в провінції Гуандун, яо, мяо і чжуани - в провінції Гуансі.

Засобами спілкування в регіонах зі складною етномовною ситуацією, де діалекти різняться від села до села і впливають один на одного, виступають і "путунхуа", і діалекти. У повсякденному житті носії цієї групи діалектів спілкуються на говірці свого села або діалекті повітового центру і міста, в якому вони живуть. Діалект повітового центру є засобом спілкування всіх вхідних в нього сіл (Li, 2011).

Офіційною мовою залишається путунхуа, який так само робить значний вплив на діалекти групи Юе, особливо, в сфері граматики і лексики. Лексика приходить

разом з науково-технічним прогресом. Однак таке запозичення не значно скорочує прірву нерозуміння між носіями путунхуа і південних діалектів групи Юе.

## 2.2 Проблема чотирьох наборів ієрогліфічної писемності КНР

Останні три десятиліття реформ стали в КНР епохою не тільки активної мовної політики держави, але також розквіту підтримуваного ним сучасного мовознавства.

Велика увага розвитку і підтримці китайської культурної спадщини, а, значить, в першу чергу - китайської мови, приділяється, як всередині КНР, так і за її межами. Збільшення кількості фінансованих з бюджету країни лінгвістичних журналів; видання спеціалізованих нормативних, двомовних, діалектних словників; роки, присвячені китайській мові, в різних країнах світу – це лише частина нововведень.

Одним з найважливіших перетворень (1950-ті–1960-ті рр.) є введення спрощених варіантів написання 2236 ієрогліфів. І, незважаючи на різні думки про необхідність і безпеку цієї реформи, держава цілком підтримує її. Реформа в свою чергу робить значний вплив на вигляд ієрогліфічної писемності в континентальному Китаї (Jiang & Dewaele, 2018).

Реформатори середини ХХ ст. вважали, що китайська писемність в кінцевому підсумку повинна піти по загальносвітовому алфавітному шляху. У зв'язку з цим на якийсь період - зокрема, для вирішення проблеми ліквідації неписьменності серед населення, – було запропоновано спростити найбільш складні ієрогліфи і скоротити їх число, об'єднавши деякі знаки, що однаково читаються. В ході реформи не враховувалася ні сучасна практика вживання тих же китайських ієрогліфів в інших мовах (японський і корейський), ні проблема мовної єдності власне китаємовних регіонів. В результаті, тільки в текстах на сучасній китайській мові використовується кілька різних наборів ієрогліфів.

Перший набір – континентальний - включає традиційні знаки, які залишилися незмінними в поєднанні з новими спрощеними. Він вживається в континентальному Китаї, Сінгапурі та інших країнах ЮВА, в документах ООН китайською мовою, набуває все більшого поширення серед китайських емігрантів в різних країнах світу.



Другий набір - тільки традиційні знаки без спрощень, введених в КНР, поки офіційно зберігається на Тайвані.

Третій являє собою ті ж традиційні знаки, але в поєднанні з діалектними кантонськими ієрогліфами, що використовуються в містах Гонконгу і Макао (Li, 2004).

І, нарешті, четвертий набір, який є континентальним набором в поєднанні з діалектними кантонськими ієрогліфами і має ходіння в Гуанчжоу (кантоні), де видаються кантонські тексти, головним чином підручники для китайців – вихідців з інших районів, а також для іноземців.

Особлива область нестандартного, навіть хаотичного вживання ієрогліфів в поєднанні з алфавітом – тайванська література на діалектах.

Тим часом в інформаційну еру на перший план вийшла проблема не стільки спрощення написання і скорочення числа ієрогліфів, скільки досягнення єдності і однаковості ієрогліфічної писемності. Збагачення сучасної лексики в умовах глобалізації та науково-технічного прогресу, насичення її елементами класичної мови «веньянь» все одно призводить до збільшення числа ієрогліфів, які реально вживаються в друкованих та електронних виданнях.

У публікаціях сучасних китайських лінгвістів вже з'явився жаль про введення спрощених накреслень ієрогліфів, що зруйнували систему китайської писемності, яка складалася протягом тисячоліть.

У рамках політики відродження традиційної культури дискусія та електронне опитування громадської думки щодо скасування спрощень стали можливими навіть на веб-сайті Державного комітету з питань мови та письма. Проте, офіційна точка зору залишається в КНР незмінною: введені півстоліття тому спрощені ієрогліфи будуть і надалі вживатися в текстах сучасної китайської мови. Одночасно в КНР поставлено завдання вести подальшу роботу по нормалізації писемності і складати стандартизовані зводи ієрогліфів різного обсягу і призначення з урахуванням нових мовних реалій, але без скасування спрощень.

## 2.3 Міжнародні системи Транскрибування слів китайської мови

Відмінності в написанні ієрогліфів в провінціях Китаю існують. Однак вони досить незначні і не заважають носіям мови комунікувати один з одним. Чого не можна сказати про усні традиції мови. Два однакових речення будуть кардинально по-різному звучати у вимові «класичної» мови і, наприклад, Кантонського діалекту.

1. 我愛你 (我爱你) «я тебе люблю» Путунхуа: [wǒ ài nǐ] кантонська: [ngo ngoi nei] та [O oi lei]

2. 他們是學生 (他们是学生) "вони студенти" [tāmen shì xuésheng] 佢哋係學生 [keidai Hai]

У першому з представлених прикладів написання збігається, але транскрипція не має майже нічого спільного. Друга ж використовується тільки в районах поширення кантонської мови. 佢, 係 -ієрогліфи рідко вживаються в путунхуа і ієрогліф відсутній в путунхуа.

Таким чином, неоднозначні письмова і усна традиції китайської мови тільки ускладнюють його вивчення для іноземців. Для вивчення вимови путунхуа було створено 5 видів транскрибування: «пін'їнь» «Уейда-Джайлза» «Гун'юн-пін'їнь» - латиницею – «система паладію» - кирилицею і «Чжуїнь» – китайський зразок фонетичного алфавіту.

Для Кантонської вимови існує так само 5 видів транскрибування: «Ютпхін», «Єльська», «Гонконгська традиційна» і «SCP» – латиницею і «Кантонсько-російська» – кирилицею. Нижче будуть розглянуті 2 з них: «ютпхін» і «єльська» системи транскрипції.

## 2.4 Система транскрибування китайських ієрогліфів кантонської мови

### 2.4.1 Система транскрибування «Ютпхін»

Позначення тону в системі «Ютпхін»	Опис	Контур тону
------------------------------------	------	-------------

1	Високий рівний або високий нисхідний	55 або 53
	Вхідний високий	5
2	Середній висхідний	35
3	Середній рівний	33
	Вхідний середній	3
4	Низький нисхідний	21
5	Низький висхідний	13
6	Низький рівний	22
	Вхідний низький	2

### Ютпхін(粵拼)

Кант. "ютпхін" (jyutping «пін'їнь» уе́рпін) - система романізації стандартної кантонської мови, розроблена в 1993 році фахівцями лінгвістичного товариства Гонконгу (кит. 香港語言學學會, англ. Linguistic Society of Hong Kong, скор. LSHK). Термін «ютпхін» є скороченням слів «ют'юй» (粵語, «кантонська мова») і «пхін'ян» (拼音, «фонетичний алфавіт»).

У кантонській мові існує дев'ять тонів — шість звичайних і три вхідних; вхідні використовуються тільки в складах з вибуховим кінцевим приголосним (-p, -t, -k). У «Ютпхін» тони записуються цифрою (1-6) після складу, наприклад jyutbping3 або jyutbping3.

Фіналь Кантонського складу може мати два компоненти: основну голосну і кінцевий звук. На відміну від стандартної китайської, у кантонській мові немає медіалей. Наявність голосної не обов'язково; існують склади з одного кінцевого носового приголосного. Запис фіналів складів, що існують у стандартній кантонській мові у «Ютпхіні» описується таблицею (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

#### Запись Ютпхін. Запис ініціалів

	Губні	Губно-зубні	Коартикуляція	Альвеоляр.	Палаталь.	Задньяз.	Лабіовеляр.	Глотталь.
--	-------	-------------	---------------	------------	-----------	----------	-------------	-----------

Проривні	p] b п	p <sup>h</sup> ] p пх			t] d т	t <sup>h</sup> ] t тх		k] g к	k <sup>h</sup> ] k кх	k <sup>w</sup> ] gw ку	k <sup>wh</sup> ] kw кху	
Носові	m] m м			n] n н		[ŋ] ng нґ [i 1]						
Бічні апроксиманти				l] l л								
Африкати				ts] [i 2] z ч	ts <sup>h</sup> ] [i 3] c чх							
Фрикативні		f] f ф		s c	[s] [i 4]							h] h х
Плавний			w] w в / — [i 5]		j] j йотирование [i 6]							

1. ↑ Склад «ng» (без голосної) вважається складом з порожньою ініціалією і порожньою голосною, і транслітерується як «Ін».

2. ↑ [ʃ] (тобто постальвеолярна, = [ч]) перед голосними і: ,œ:, œ і у:, в інших випадках — [ts] (= [ц]).

3. ↑ [tʃ<sup>h</sup>] (тобто постальвеолярна, = [ЧХ]) перед голосними і: ,œ:, œ і у:, в інших випадках — [ts<sup>h</sup>] (= [ЦХ]).

4. ↑ Іноді вимовляється [ʃ] (тобто постальвеолярна) перед голосними і: ,œ:, œ і у: — в інших випадках - [s]

5. ↑ Як і в системі паладію, буква «в» не пишеться перед «у», тобто «wu» в ютпхіні передається як «у» в кирилиці.

6. ↑ «ja» передається як «я»; «jaa»- «я:» (склад «jaa» без кінцевого звуку — «я»); «je» — «е»; «jeo», «joe» і «jo» — «е»; «ji» — «і»; «ju» і «juu» — «ю»

Запис фіналів.

	Кінцевий звук
--	---------------

Основна голосна	-Ø	-i / -y	-u	-m	-n	-ŋ	-p	-t	-k
Ø-				[m] m м		[ŋ] ng ын			
a:-	[a:] aa а	[a:i] aai а:й	[a:u] aau а:у	[a:m] aam а:м	[a:n] aan а:нь	[a:ŋ] aang а:н	[a:p] aap а:п	[a:t] aat а:т	[a:k] aak а:к
æ-		[æi] ai ай	[æu] au ау	[æm] am ам	[æn] an ань	[æŋ] ang ан	[æp] ap ап	[æt] at ат	[æk] ak ак
ɛ:-	[ɛ:] e э					[ɛ:ŋ] eng эн			[ɛ:k] ek эк
e-		[ei] ei эй							
i:-	[i:] i и		[i:u] iu иу	[i:m] im им	[i:n] in инь		[i:p] ip ип	[i:t] it ит	
ɪ-						[ɪŋ] ing ин			[ɪk] ik ик
ɔ:-	[ɔ:] o о	[ɔ:i] oi ой			[ɔ:n] on онь	[ɔ:ŋ] ong он		[ɔ:t] ot от	[ɔ:k] ok ок
o-			[ou] ou оу						
u:-	[u:] u у	[u:i] ui уй			[u:n] un унь			[u:t] ut ут	
ʊ-						[ʊŋ] ung ун			[ʊk] uk ук
œ:-	[œ:] œ ё					[œ:ŋ] oeng ён			[œ:k] œk ёк
ø-		[øy] øi ёй			[øn] eon ёнь			[øt] eot ёт	
y:-	[y:] yu ю				[y:n] yun юнь			[y:t] yut ют	

### 2.4.2 «Єльська» система транскрибування

Позначення діакритичним знаком	Позначення цифрою	Опис	Контур тона
Макрон (ā)	1	Високий рівний [t 1]	55
		Вхідний високий	5
Гравіс (à)	2	Високий нисхідний [t 1]	53
Акут (á)		Середній висхідний	35

Не позначається (а)	3	Середній рівний	33
		Вхідний середній	3
Гравіс + h (âh)	4	Низький нисхідний	21
Акут + h (áh)	5	Низький висхідний	13
Буквою h (ah)	6	Низький рівний	22
		Вхідний низький	2

Єльські системи романізації (англ. Yale romanization) — системи романізації чотирьох східноазіатських мов — китайської (путунхуа), кантонської, корейської та японської - які були розроблені в Єльському університеті. Єльська романізація путунхуа була розроблена під час Другої світової війни для потреб американських військових; єльські системи романізації для інших мов з'явилися пізніше, в 1960-х і 1970-х роках. З чотирьох систем, найбільшого поширення набула Єльська романізація кантонської, яка досі широко використовується в навчальній літературі в англомовних країнах. Опублікована в 1970 році. Творці системи - Хуан Бофей і Джеральд Кок.

Запис ініціалів (початкових приголосних) складів стандартної кантонської мови в "Ютпхіні" описується в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

### Запис "Єльська" романізація Катонського. Запис ініціалів

[p] b п	[p <sup>h</sup> ] p пх	[m] m м	[f] f ф
[t] d т	[t <sup>h</sup> ] t тх	[n] n н	[l] l л
[k] g к	[k <sup>h</sup> ] k кх	[ŋ] ng нг [i 1]	[h] h х
[tʃ] / [tʃ̥] j ч	[tʃ <sup>h</sup> ] / [tʃ̥ <sup>h</sup> ] ch чх	[s] / [ʃ] s с	
[kʷ] gw ку	[kʷ <sup>h</sup> ] kw кху	[j] y / — [i 2] йотування [i 3]	[w] w в / — [i 4]

1. ↑ Склад «ng» (без голосної) вважається складом з порожньою ініціацією і порожньою голосною, і транслітерується як «ін».

2. ↑ Перед голосною [y:] (по-єльськи «уи») звук [j] в єльській системі не передається; перед іншими голосними передається буквою «у». Таким чином, [ju:] і [jʊ] в єльській системі передаються однаково — «уи».

3. ↑ Єльська» уа «передається як «я»; «уаа» — «я:»; «уе» — «е»; «уеи» — «е»; «уі» — «і»; «уи» — «ю».

4. ↑ Як і в системі паладію, буква «в» не пишеться перед «у», тобто «wu» в ютпхіні передається як «у» в кирилиці.

### Запис фіналів

[a:] а а	[a:i] aai а:й	[a:u] aau а:у	[a:m] aam а:м	[a:n] aan а:нь	[a:ŋ] aang а:н	[a:p] aap а:п	[a:t] aat а:т	[a:k] aak а:к
	[ɛi] ai ai	[ɛu] au au	[ɛm] am ам	[ɛn] an ань	[ɛŋ] ang ан	[ɛp] ap ап	[ɛt] at ат	[ɛk] ak ак
[ɛ:] е э	[ei] ei эй				[ɛ:ŋ] eng эн			[ɛ:k] ek эк
[i:] і и		[i:u] iu иу	[i:m] im им	[i:n] in инь	[i:ŋ] ing ин	[i:p] ip ип	[i:t] it ит	[i:k] ik ик
[ɔ:] о о	[ɔ:i] oi ой	[ou] ou оу		[ɔ:n] on онь	[ɔ:ŋ] ong он		[ɔ:t] ot от	[ɔ:k] ok ок
[u:] у у	[u:i] ui уй			[u:n] un унь	[u:ŋ] ung ун		[u:t] ut ут	[u:k] uk ук
[œ:] eu ё	[œy] eui ёй			[œ:n] eun ёнь	[œ:ŋ] eung ён		[œ:t] eut ёт	[œ:k] euk ёк
[y:] yu ю				[y:n] yun юнь			[y:t] yut ют	
			[m] m м		[ŋ] ng ын			

Фіналь Кантонського складу може мати два компоненти: основну голосну і кінцевий звук. На відміну від стандартної китайської, у кантонській мові немає медіалей. Наявність голосної не обов'язково; існують склади з одного кінцевого складового носового приголосного.

Відмінності від «ютпхін»:

Йон ініціали [ts] / [tʃ]: «j» в ельській романізації, «z» в ютпхіні.

Йон ініціали [tsʰ] / [tʃʰ]: «ch» в ельській романізації, «c» в ютпхіні.

Єн ініціаль [j] в ельській системі зазвичай передається буквою «у», але перед голосною [y:] (по-ельськи «yu») не передається; отже, початок складу «yu» - може відповідати двом різним вимовам — [jy:] - або [jo] -. В ютпхіні ініціаль [j] завжди передається буквою «j».

Голосна [a:] в ельській системі передається як «aa» в складах з кінцевим звуком, і як «a» в складах без кінцевого звуку. В ютпхіні голосна [a:] завжди передається як «aa», незалежно від наявності або відсутності кінцевого звуку.

Голосні [œ:] та [œ] в ельській системі передаються як «eu». З цієї причини, в ельській системі неможливо передати деякі склади сучасної розмовної кантонської мови (наприклад 掉, ютпхін deu6). У ютпхіні [œ:] передається як «oe», а [œ] як «eo».

В ютпхіне тони позначаються тільки цифрами (за тією ж схемою, як і в цифровому варіанті Єльського запису тонів).



## ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можемо зробити наступні висновки:

Кантонський діалект є найбільшим серед усіх діалектів китайської мови, і його відмінність від путунхуа настільки сильна, що дозволяє говорити про те, що він є окремою мовою сино-тибетської мовної групи, проте, в силу ряду історичних причин він не отримав в Китаї статусу офіційної мови.

Вивчення китайських діалектів було розпочато у середині ХІХ ст. західними місіонерами, які перекладали на діалекти християнські тексти, а у 1920-х роках китайські вчені – збирачі фольклору стали записувати народні пісні і саме тоді усвідомили, що діалекти є носіями нематеріальних локальних культур, які так цінуються і підтримуються в сучасному Китаї.

Після політики "реформи відкритості" (1980-1990) кантонський діалект створив абсолютно новий пласт сучасної популярної китайської культури і увійшов в моду навіть в континентальному Китаї, не тільки завдяки тому, що на ньому говорили в «прозахідному» Гонконзі і в Гуандуні, які раніше інших китайських провінцій почали успішні економічні реформи, а й через те, що внаслідок підвищення освіченості широких верств китайського населення і бурхливого розвитку сучасних засобів масової інформації, таких як телебачення і інтернет, кантонська стала сприйматися в іншому Китаї як мова унікальна за своєю музикальністю і особливою м'якою мелодійністю, як і більшою історичною близькістю давньокитайському (на противагу зіпсованому набігами варварів путунхуа

В даний час діалекти групи Юе так само мають певні зміни в зв'язку з безпосереднім географічним контактом з носіями діалектів груп Хакка, Південний Мінь. У провінціях Гуандун і Гуансі здавна мешкають також національні меншини: яо, ше - в провінції Гуандун, яо, мяо і чжуани - в провінції Гуансі.

Засобами спілкування в регіонах зі складною етномовною ситуацією, де діалекти різняться від села до села і впливають один на одного, виступають і "путунхуа", і діалекти. У повсякденному житті носії цієї групи діалектів спілкуються на говірці свого села або діалекті повітового центру і міста, в якому вони живуть

Єльські системи романізації (англ. Yale romanization) — системи романізації чотирьох східноазіатських мов — китайської (путунхуа), кантонської, корейської та японської - які були розроблені в Єльському університеті. Єльська романізація путунхуа була розроблена під час Другої світової війни для потреб американських військових; єльські системи романізації для інших мов з'явилися пізніше, в 1960-х і 1970-х роках. З чотирьох систем, найбільшого поширення набула Єльська романізація кантонської, яка досі широко використовується в навчальній літературі в англomовних країнах.

## 注解

方言与汉语本身一样，是中国地域文化的载体，曾经是构建波澜壮阔的中华文明的基础。从民间环境中走出来，是中国人生活和心态的反映。我们认为，方言所体现的语言多样性，它们之间的相互作用，甚至是一种竞争，是中华文化不可或缺的一部分，是中华文化丰富多彩的标志，因此保护方言同时就是保护中华文化，意味着对整个中华文明的保护。考虑到越族方言的研究与国内东方学研究具有相关性，考虑到乌克兰汉学中实际说话者人数众多，对该课题的研究不足。

“开放改革”政策后（1980-1990），粤语创造了一个全新的现代中国流行文化，甚至在中国大陆也流行起来，不仅因为它在“亲西方”的香港和广东，以前在中国其他省份开始成功的经济改革，也是由于中国广大人口受教育程度的提高和现代大众媒体（如电视和互联网）的快速发展，广东话开始在中国其他地方被视为一种独特的语言，具有独特的音乐性和特殊性，“旋律优美，与古代汉语的历史更接近（与被野蛮袭击破坏的普通话形成鲜明对比。目前，粤语方言也因与南闽客家方言的直接地域接触而发生了一定的变化。长期以来，广东和广西两省一直是少数民族的家园：广东的瑶族、畲族，广西的瑶族、苗族和壮族。

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bruche-Schulz G. (1997) Fuzzy' Chinese: The status of Cantonese in Hong Kong // Journal of Pragmatics 27, 1997, URL: [http://www.academia.edu/4018338/Fuzzy\\_Chinese\\_The\\_status\\_of\\_Cantonese\\_in\\_Hong\\_Kong](http://www.academia.edu/4018338/Fuzzy_Chinese_The_status_of_Cantonese_in_Hong_Kong).
2. Fǎdìng yǔwén tiáolì, Dì 5 zhāng, dì 3 tiáo, Fǎdìng yǔwén yǔqí dìwèi yǔ yìngyòng. URL: <http://www.hklii.hk/chi/hk/legis/ord/5/s3.html>.
3. Groves, Julie (2008). Language or Dialect — or Topolect? A Comparison of the Attitudes of Hong Kongers and Mainland Chinese towards the Status of Cantonese. Hong Kong Baptist University. 55-60.
4. Guo, Longsheng (2004). the relationship between putonghua & chinese dialects.
5. Jiang, Yan & Dewaele, Jean-Marc (2018). Language anxiety in Chinese dialects and Putonghua among college students in mainland China: the effects of sociobiographical and linguistic variables, Journal of Multilingual and Multicultural Development
6. Mò Lì. (2010) Chēng Zàngyǔ-Háizimen fāqǐ de wénhuà zìjiù/ kàn bùjiàn de Xīzáng, 2010. URL: [http://woeser.middle-way.net/2010/12/blog-post\\_16.html](http://woeser.middle-way.net/2010/12/blog-post_16.html)
7. Li, Chris Wen-Chao (2004). Conflicting notions of language purity: the interplay of archaising, ethnographic, reformist, elitist and xenophobic purism in the perception of Standard Chinese, Language & Communication. 98-133.
8. Li, D. C. S. (2006). Chinese as a Lingua Franca in Greater China.” Annual Review of Applied Linguistics 26. 149 – 176
9. Lǐ Jìngzhōng. (1994) Yuèyǔ shì hànyǔ zúqún zhōng de dúlì yǔyán // Yǔyán yǎnbiàn lùn, Guǎngzhōu, 1994. P. 79—115.
10. Li Q. (2011) Yueyu Cha yi piao” cheng “guoyu” bu kao pu / xiānggǎng zhōngguó tōngxùnshè, 2011. URL: <http://www.hkcna.hk/content/2011/1009/115868.shtml>
11. Liang S. (2015) Language Attitudes and Identities in Multilingual China / Springer International Publishing Switzerland, 2015. URL: <https://www.springer.com/gp/book/9783319126180>

12. Luō Fùhé. (2017) Méitǐ fēnbùqīng “hànyǔ” hé “pǔtōnghuà” yǐngxiǎng mínzú tuánjié / Fènghuáng wǎng zīxùn, 2017, URL: [http://news.ifeng.com/a/20170302/50748562\\_0.shtml](http://news.ifeng.com/a/20170302/50748562_0.shtml)
13. Odinye, Sunny Ifeanyi (2015). Phonology of mandarin chinese: A comparison of pinyin and ipa- - Nigeria: Nnamdi Azikiwe University
14. Sanders, Robert M. (1987). The Four Languages of “Mandarin”. Sino-Platonic Papers. Department of East Asian Languages and Civilizations University of Pennsylvania.
15. Snow Don. (2010) Hong Kong and modern diglossia // International Journal of the Sociology of Language. 2010. P. 155—179.
16. Wang, Limei (2008). Language Attitudes and Gender in China: Perceptions and Reported Use of Putonghua and Cantonese in the Southern Province of Guangdong. 57- 77.
17. Wong C. (2016) Hong Kong and China: The Language Barrier / The Diplomat 08.18.2016. URL: <http://thediplomat.com/2016/08/hong-kong-and-china-the-language-barrier/>
18. Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó xiànfǎ (quánwén) / Rénmín wǎng). URL: <http://www.people.com.cn/GB/shehui/1060/2391834.html>
19. Zhou, M. L. (2001). “The Spread of Putonghua and Language Attitude Changes in Shanghai and Guangzhou, China”. Journal of Asian Pacific Communication 11. 231–253.